

In se kar ne morem ustaviti, še bi rada kaj naredila

Intervju z Majdo Kregar

Pogovarjali sta se Polona Filipič Gorenšek in Špela Kuhar

Rojena je bila leta 1941 v Ljubljani. Leta 1968 je diplomirala na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo, pri prof. Edvardu Ravnikarju. Med letoma 1963 in 1972 je bila sodelavka pri vseh njegovih nagrajenih natečajnih projektih in delih. V letih 1965–1966 je delovala v Benetkah, v biroju Cappai-Foscari, v letih 1968–1969 pa v studiu Douglas Stevens & Co v Londonu. Z Edom Ravnikarjem ml. in Miho Kerinom so leta 1970 ustanovili Biro za obnovo ljubljanskega gradu, ki se je leta 1978 združil z birojem Ambient pisarno pa odtlej vodijo kot avtorska skupina. Njihovo najobsežnejše delo je revitalizacija ljubljanskega gradu. V biroju se ukvarjajo z arhitekturo, interierji, prenovami objektov, oblikovanjem in urbanizmom ter z raziskovalnim delom. Seznam izdelanih projektov obsega okrog 200 del. V soavtorstvu je Majda Kregar prejela 14 nagrad, med njimi: Plečnikovo nagrado, pet Plečnikovih medalj, Brumnovo nagrado, BEDA European Excellence Award, zlato medaljo na BIO 19, dvakrat zlati svinčnik ZAPS in platinasti svinčnik ZAPS za življenjski opus.

Kako ste v svoji karieri zaznavali razlike med spoloma v stroki?

Ne čutim problema stroke v odnosu moški – ženska, problem je stanje družbe, v kateri živimo in delamo. Enakopravnost ima v Sloveniji že dolgo tradicijo. S tem ženske nismo obremenjene, poti so nam odprte na vseh področjih. Obstaja pa biološka razlika med moškim in žensko, ki se je zgodila z evolucijo. Ženske se poglobljamo v sociološki vidik življenja, imamo pa tudi dober občutek in željo po estetiki. Kot arhitektke zato dobro razumemo funkcionalnost in oblikovanje prostora, v samem procesu dela pa smo v timu in v stikih z investitorjem povezovalne. Moški pa so tisti, ki jih stvari zanimajo globlje, kako so narejene, ki raziskujejo, zato so sposobnejši v konstrukciji in inovacijah.

In ravno zaradi tega je dobro, da se oba spola povezujeta, ko vsak v svojem segmentu sposobnosti prispeva svoj ustvarjalni delež. V arhitekturi in tudi na vseh drugih zahtevnih področjih je čedalje več žensk in večinoma se združujejo v time – med seboj ali z moškimi kolegi. Ženske smo pragmatične, imamo občutek za koordinacijo, časovno odgovornost in znamo se hitro odločati. Zdržati znamo pritiske in speljati stvari do konca, ne umikamo se problemom. To izhaja iz možganskega procesiranja žensk, iz narave rojevanja. Vgrajeno imamo skrb in odgovornost za družino, za skupnost. Ne bežimo, ampak se s težavami spoprimemo in stvari naredimo. In to je v naši zahtevni stroki kar pomembna lastnost.

Kako ste imeli organiziran vaš biro? Kaj so bile vaše naloge, ste vodili projekte, finance?

V začetku sem več kot deset let s prof. Edvardom Ravnikarjem pripravljala vse natečaje predloge in projekte. Delala sem vse, od pogodb, projektiranja, koordinacije do gradbenega nadzora. Ko smo leta 1970 z možem Edom Ravnikarjem ml. in Miho Kerinom ustanovili svoj biro za obnovo ljubljanskega gradu, smo si te funkcije razdelili, Edo je prevzel pogodbe in projektne koncepte, jaz bolj projektno dokumentacijo, Miha pa je bil tudi odličen za gradbišče. Seveda smo pri vsem sodelovali za skupne cilje. Ko je biro rasel in nas je bilo že dvajset, smo imeli tudi lastno računovodstvo in tajništvo. V zadnjem desetletju, ko nas je spet malo, skrbim za celoto večinoma jaz.

Kaj se vam zdi največji problem arhitekture danes?

Eden velikih problemov je organizacijska nestabilnost v procesu investicij. Krčevitost, kaotičnost odločanja pri izvedbah projektov, čakanje, odlašanje, ukinjanje. Številni že izdelani projekti gredo v predal. Ne moreš se organizirati, ker je vsak dan drugače. Drugi problem je slaba strokovnost izvajalskih podjetij, tretji pa nizkotno zbijanje cen projektne dokumentacije, kar vse škoduje kakovosti strokovne ravni.

Naš poklic zahteva celega človeka, ki ves dan in še med spanjem premišljuje o tem, kar dela. Posebno v zadnjem času, ko gradbena zakonodaja od odgovornega projektanta zahteva vse večji obseg vedno novega tehničnega in administrativnega znanja, hkrati pa nam nalaga vso odgovornost, je to velika obremenitev. Stanje na gradbiščih pa je čedalje slabše. Primanjkuje kakovostnega vodstvenega izvajalskega kadra, ki bi se poglobil v projektno dokumentacijo in imel za cilj odlično izvedbo. Izvajalci so špekulativno naravnani in z dokumentacijo manipulirajo. Nič ne velja, da je načrt narisani, če v popisu del ni vsega do zadnjega vijaka. Projektanti ob nadzoru izvedbe izgubimo ogromno energije z utemeljevanjem in prepričevanjem. Kot ženska pri tem delu sčasoma izgubljaš naravno nežnejšo plat, ko se moraš grobo boriti za kakovost objekta, hkrati pa ohranjati svoje dostojanstvo. V teh razmerah si spola postajata bolj podobna.

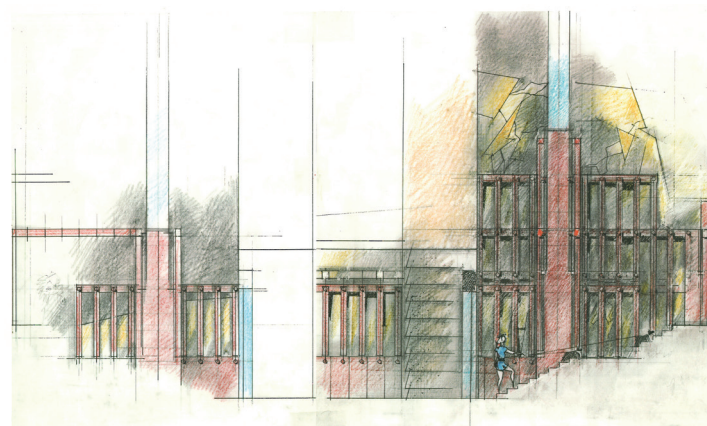
Danes se vse dela skozi perspektivo najnižje cene. In žal tako med gradnjo počasi, a vztrajno slabi vizija o stavbi. Tudi če si zelo prizadevaš, si na koncu nekako razočaran. Začneš z velikim veseljem, potem pa pridejo kompromisi. Veš, da to ni tisto ...

Vesela sem, da nam je vsaj pri prenovi ljubljanskega gradu uspelo izpeljati zastavljeni koncept in premisliti vsak detalj, in na koncu so bili ti tudi prav izvedeni. In gradbeno podjetje SCT je bilo v tistem času strokovno dobra firma. Kot arhitekto so nas spoštovali in upoštevali vsi na gradbišču.

Kaj pa je po vašem mnenju razlog za današnje razmere?

Danes je razlog za vse profit. Investitor in podjetje, ki gradi, sta neusmiljena, morata imeti maksimalni dobiček.

»Naš poklic zahteva celega človeka, ki ves dan in še med spanjem premišljuje o tem, kar dela.«

Skica obloge skalnega terena lapidarija na Ljubljanskem gradu

Ampak tudi nekdaj je verjetno obstajala ta težnja.

Tudi, vendar to ni bilo tako neodgovorno, kot je danes. Gradbena podjetja so imela dobro šolane, odgovorne in ambiciozne inženirje. Arhitektov je bilo manj, imeli so boljši status, več časa za sam projekt in manj dela z administracijo.

Lahko od delavca, ki dobi minimalno plačilo, pričakujemo, da se bo potrudil in se pri izvedbi maksimalno angažiral?

Zelo težko. Podjetje, ki prevzame delo, potem išče podizvajalce in se z njimi pogaja toliko časa, da nastane že huda časovna stiska. In tako mora najcenejši obrtnik narediti delo v najkrajšem času in dati za izvedbo tudi garancijo. Mi pa moramo razumeti njegovo stisko, da bo komaj kaj zaslužil, poskušamo ga prepričati, da se čim bolj približa projektu, in se mu prilagajamo. Velikokrat končni izvajalci pravijo, da tega, kar zahtevamo od njih, niso ponudili, da niso videli načrtov, samo popis del ... To prizadevanje v zvezi z izvedbo je utrujajoče, še posebno za ženske.

Če pomislite na čas, ko ste diplomirali, o čem ste imeli najmanj znanja, v čem ste bili najbolj nesamozavestni?

Najmanj gotovosti čutiš na začetku samostojne ustvarjalnosti in tem, kako pravilno zastaviti nalogo, imeti dobro idejo. Tudi o tehničnih detajlih po diplomi nimaš dovolj znanja. To sposobnost pridobiš počasi, z neprestano vajo in izkušnjami. Z arhitekturo je tako kot z medicino, učna doba je dolga, neprestana.

Tehnologija gradnje je pri šolanju zelo pomembna, čeprav se neprestano nadgrajuje in spreminja in se gradbeni materiali izboljšujejo, zato morаш slediti novostim. Tudi gradbena zakonodaja se preveč spreminja.

Kaj pa poslovna plat, denimo odnos do naročnikov, do izvajalcev?

Kaj je tisto, česar na fakulteti morda ne usvojiš?

Marsičesa, posebno pa tega – v to moraš ugrizniti v praksi. Kot rečeno, je problem današnje kaotične družbe neizmerna želja po profitu, in v tem se moraš znajti. Težko je v Sloveniji najti investitorja, ki bi hotel zgraditi nekaj kakovostnega, posebnega, ki bi bil pripravljen investirati nekaj več za boljši končni rezultat in temu ustrezno plačati projekt. Arhitektov je preveč in zato smo pripravljeni – še bolj pa primorani – delati pod ceno, da le imamo delo. Tudi časovna komponenta je težava. Dogovarjanje je dolgotrajno, nato pa se mudi in ni časa za premišljeno in kakovostno izdelavo projekta. Vse to pa je širši družbeni problem. Zato je, če se podajaš na pot arhitekture, dobro vedeti, da to ni samo nekaj lepega, ustvarjalnega. V praksi našega arhitekturnega delovanja je umetnosti bolj malo, ostalo je boj za realizacijo. V tem ni dosti elegancije. Zato se zdaj, ko smo odprti v Evropo, mlajša generacija poskuša uveljaviti tudi zunaj domovine, kjer so pogoji boljši.

V svetu arhitekture je vedno več žensk.

Ne le v svetu arhitekture, povsod je več žensk. Se pa arhitektke le bolj ukvarjajo z manjšimi nalogami, interierji, individualnimi hišami. Prav za individualne investitorje moraš biti komunikativen, empatičen, potrpežljiv, jim narediti veliko variantnih predlogov, iti z njimi v trgovino s pohištvo, keramiko itd. Ženske se v tem znajdejo. Veliko jih dela tudi na področju oblikovanja in grafike. In seveda, kot že rečeno, v večjih projektnih timih so izjemno koristne soavtorice in sodelavke. No, pa tudi samostojne smo uspešne.

Se znamo ženske bolj vživeti v življenje drugega?

Ta sociološki vidik ženske je pri našem delu pomemben. Ni nam vseeno, kako se bo tisti, za katerega delamo projekt, počutil. Želimo si odličnih odnosov, da bo naročnik res zadovoljen, da bo narejeno ustrezalo njegovim pričakovanjem. To je del uspeha.

Saj to je v arhitekturi ključno, in zato je dobro imeti mešane skupine, da vsakdo prispeva tisto, v čemer je dober.

Tako je. Za mlada dekleta je težko – vem, koliko se namučijo v tej stroki, če hočejo postati samostojne. Sploh če si želijo imeti še družino. Več arhitektk nima otrok, ker je potem vsega skupaj preveč.

Veliko mladih arhitektk se ne poda v samostojno projektiranje, pogosto se pridružijo že uveljavljenim birojem ali gredo v službo na ministrstvo, občino, na različne zavode, da imajo zagotovljeno varnost.

To je razumljivo, če hočeš urejeno družino – kar je danes postalo veliko pomembnejše, kot je bilo pred desetletji, ko smo se z otroki malo ukvarjali in so rasli bolj sami. Z javno službo si lahko popoldne doma, imaš dopust, bolniško in seveda zanesljivo plačo.

Edvard Ravnikar mlajši, Majda Kregar, Edvard Ravnikar, Benetke, 1965

Upravni objekt Javnega zavoda Ljubljanski grad, Na Stolbi 8, Ljubljana, 2021 (samostojno delo)

V svojem življenju ste že veliko ustvarili. Glede na vse, kar ste doživeli na strokovnem področju – bi se še enkrat odločili za to poklicno pot?

Tega ne vem, vem pa, da me to delo veseli in da sem »speljala« življenje z zavestjo, da ni bilo zaman, da sem živela intenzivno. V poklicu sem nekaj naredila, kar dobro sem spoznala in uživala življenje in imam družino. Saj za to nekako gre, ali ne? Je pa predvsem pot vsakogar individualna, odvisna od razmer časa in priložnosti. Jaz sem imela otroke starejša, ker smo imeli že zgodaj veliko dela, delala sem z ambicijami in odgovornostjo. Zadnji trenutek začutiš, da bi imel otroke, in potem velikokrat odraščajo sami. Včasih vskočijo stari starši. Ko vidiš, koliko se danes mame in očetje ukvarjajo z otroki, se zamisliš. Ko sem bila jaz mlada, mi je prof. Ravnikar nekoč rekel, da ja ne bom kot kura, za katero letajo piščanci ..., da otroci bodo že prišli, saj se tako ali tako zgodijo vedno ob nepravem času, pa da bodo že zrasli, saj imajo dober zgled v pridnih starših ...

Potem otrok niste nikoli pripeljali v biro, je bilo to strogo ločeno?

K Ravnikarju na fakulteto, kjer sem dolgo delala, ne, v svoj biro pa sem res včasih vzela hčerko, če ni bilo druge možnosti. Zdaj pa večkrat pridejo vnuki ali pa gremo pogledat kakšno hišo ali gradbišče.

Ste imeli otroka v vrtcu?

Da. Večkrat se bridko spomnim, kako sta me težko čakala pri vratih vrtca, ko sem prišla zadnja ponju, ali kako sta bila razočarana, če je prišla teta ali babica. Vem, da sta me pogrešala.

Ste imeli kdaj slabo vest, da ste premalo z njima?

Da, saj pravim, ampak tako je bilo, trudila sem se na vse strani.

To je pravzaprav klasična zgodba večine žensk.

Ampak danes se družini precej bolj enakopravno posvečata oba od staršev, kar je dobro. Pa je to spet lahko problem, če sta oba arhitekta. Ali pa moraš imeti srečo z dobrimi, zdravimi starimi starši.

Čas socializma oziroma takratni sistem je ženske pri delu podpiral. Omogočal je, da so ostale v svojem poklicu, tudi ko so dobile otroke. Na voljo so bili vrtci, otroški dodatki, v šolah je bila urejena prehrana za otroke. V drugih državah ni bilo tako, ženske so po rojstvu otrok pogosto morale ostati doma.

Tudi že pred časom socializma je bilo podobno – če pogledamo v obdobje srednjega veka, vidimo, da so imele ženske na našem ozemlju dedno pravico, bile so sposobne, lahko so vodile gospodarstva. To se je prenašalo na nove rodove – vse do danes. Spomnim se mladostnih prijateljev arhitektov iz Švice, zdelo se jim je nenavadno privlačno, da smo ženske tukaj tako samostojne in podjetne. Oni so bili presenečeni, meni pa se je to zdelo normalno.

In še danes je tako.

Res je, včasih žal tudi na ta račun, da se ženske ne odločajo več za otroke, raje imajo kariero. Se pa vedno več moških vključuje v gospodinske naloge, ženske pa se uveljavljajo v poslovnem svetu. Mislim pa, da tista prvinška skrb za družino le ostaja na ramenih žensk.

Se vam zdi, da je skrb za družino, za otroke, vplivala na vašo ustvarjalnost?

Na neki način je vplivala. Naučiš se hitro preklapljati med poslovno-ustvarjalnimi in družinskimi oziroma osebnimi obveznostmi. Postaneš zelo fleksibilna, hitro kombiniraš naloge, si učinkovita. Zato pa se sama težje skoncentriram za globlje izzive. Moj mož, na primer, veliko dela na raziskovalnem področju, in vem, da je njegovo delo pomembno za razvoj stroke in da je prav, da jaz uredim praktične stvari, saj je tisto, kar naredi, izjemno, jaz tega ne bi znala.

Se morda same ženske ne cenimo dovolj?

Saj se cenimo, na svoj način, s svojim razumom ukrepamo v danih okoliščinah, saj smo vendar nekoliko drugačne od moških.

Se lahko moški osredotočijo na eno nalogo, ker ženske poskrbijo, da ostale stvari delujejo?

Tudi za to smo ženske zaslužne in pri tem smo odlične. Večina uspešnih znanstvenikov je imela podporo žensk, ki so poskrbele za vse praktične stvari. Pa ne le družinske, tudi poslovne, finančne. A tudi to se spreminja.

Pri nas je značilno tudi, da imamo manjše arhitekturne biroje, v katerih vsi delajo vse in ni piramidalne organiziranosti. Odgovorni projektanti v velikih organizacijah na primer ne skrbijo za finance, za administracijo. V večjih mednarodnih birojih zaposleni, tudi ko se delajo natečajni projekti, ne ostajajo v biroju po 17. uri, ko se delovnik konča.

Taki so naši delovni pogoji oziroma edina možnost, posebno če biro ni velik. Ker smo majhni, smo zagnani, da bi se izkazali, pokazali, da smo enakovredni velikim. In strokovno delamo z veseljem in dobro. Utrujajo pa nas te vzporedne obveznosti, ki niso stvar arhitekture in stroke, ampak so birokratske, vendar potrebne, da biro kot podjetje deluje. Neverjetno je število dopisov, računov, opominov, davkov, anket, članarin, garancij, zavarovanj, potrdil, izjav ... Skačeš od enega projekta do drugega, desetega itd., in skrbiš, da nisi česa pozabil. Želela bi piramido, čeprav majhno, z mano pri vrhu (smeh).

Kako pa se spopadate z vsakodnevnim stresom, kaj so vaši hobiji?

Prostega časa ni veliko. Najraje grem v gozd, hodim, sama, da premislim stvari, ali pa z možem, da se utegnava kaj pogovoriti – ali pa sva tiho. Tudi skočiti z avtom po stari Evropi je lepo. Veliko sva z Edom raziskovala Anglijo in Italijo. Rada imam morje, poglede nanj med visokimi debli borovcev in z mediteranskega vrta, potem ko sem ga lepo obrezala. Veselim se vsakega večera, ko me čaka knjiga, klasično ali sodobno leposlovje. Ne morem zaspati, ne da bi vsaj eno uro brala, pa čeprav je že sredi noči. Ko sem bila mlada, sem premalo brala. Bila sem preveč vneta za delo. Ko človek samega sebe oblikuje, bi moral požirati znanje, trenirati jezike. Pozno sem to ugotovila.

Se vam zdi, da znamo ženske slabo upravljati svoj čas?

Mogoče smo preveč pripravljene videti probleme, zmeraj vskočiti in vse takoj urediti, vsaj me starejše. Zdaj so mlajše že bolj zahtevne in znajo reči tudi ne. Želela bi ustvariti več, kot sem. In se kar ne morem ustaviti, še bi rada kaj naredila. Vem, da znam. Zato me veseli tudi, ko za svoje delo dobimo nagrado. To je spodbuda, da delaš naprej. Arhitekt težko preneha delati.

Kako sta pri delu sodelovala s profesorjem Ravnikarjem?

Zelo sva se ujela, ogromno sva naredila skupaj. Cenil je, da sem hitro razumela, kaj misli s svojo skico, in takoj narisala načrt. Po kakšnih štirih letih skupnega dela mi je rekel: »Kaj bom jaz brez vas, ko vas bo življenje poklicalo?« (Z

»Veselim se vsakega večera, ko me čaka knjiga, klasično ali sodobno leposlovje. Ne morem zaspati, ne da bi vsaj eno uro brala, pa čeprav je že sredi noči.«

»življenjem« je mislil družino.) Tedaj sem bila stara kakšnih 25 let. Neskončno sem ga spoštovala, s svojo posebno karizmo in neomejenim znanjem o svetu in življenju je bil edinstven. Zelo veliko sva se pogovarjala.

Imeli ste srečo, da ste delali z najboljšim od najboljših. Če bi delali s kom, ki ga ne bi tako cenili, bi bilo najverjetneje precej drugače.

To je res. In obenem sem spoznala tudi njegovega sina Eda, ki me je prav tako navdihoval. S hvaležnostjo sem skrbela za profesorjeve arhive, študentom, ustanovam in kolegom predstavljala njegova dela ipd.

Ste imeli občutek, da vas ceni in spoštuje?

Absolutno. On mi je dal samozavest. Na začetku, ko prideš na fakulteto, je nimaš, strah te je. Vpisala sem se na njegovo novo B-smer, ki me je izredno pritegnila. Sploh njegov novi pristop, temelječ na matematični organizaciji arhitekture in oblikovanja. Estetski čut sem pa imela nekako že v genih, stric Stane Kregar je bil slikar, več stricev je bilo arhitektov. Takrat sem v seminarju delala lepe naloge z rezanjem in zlaganjem papirja, ki so sedaj pogosto objavljene ob razglabljanjih o Ravnikarjevi B-smeri študija. Menila sem, da bo to krasen poklic, in ga z veseljem pričakovala.

Ste svojega kasnejšega moža, Eda Ravnikarja mlajšega, spoznali že na fakulteti?

Bila sva kolega ob vpisu na univerzo in sva od začetka delala skupaj. Edo je bil bolj zadržan filozof, jaz sem bila bolj radoživa in odločna, pa sva se kar ujela (smeh). Skupaj sva delala natečajne projekte, a jih je Edo nekaj naredil tudi čisto sam, zelo lepih, nagrajenih, tudi mednarodnih. V sedemdesetih pa sva že imela biro. Ko je Edo zmagal na natečaju za prenovu ljubljanskega gradu, se nama je pridružil še Miha Kerin, s katerim smo ostali ekipa do danes. Z Edom sva bila v sedemdesetih strokovno tudi veliko v Londonu, v šestdesetih v Benetkah, in to so bili lepi časi.

Kdo je bil v obdobju, ko ste pričeli prenovu ljubljanskega gradu, župan?

Župan je bil Miha Košak, intelektualac. Predsednik žirije, umetnostni zgozovinar France Stele, je napisal krasno pismo, kjer je posebej pohvalil in priporočil Edov zmagovalni projekt. To pismo je potem nepojasnjeno izginilo iz mestnega arhiva. Takrat je bilo v vrhu mestne uprave nekaj naprednih ljudi, tako politikov kot strokovnjakov. Brez njih projekt ne bi bil nikoli izveden, saj je bil za tukajšnje razmere preveč avantgarden. Kasneje se nas je več mestnih garnitur in konservatorjev trudilo odstaviti. Da bi bilo treba grad samo malo pokrpati, so menili. A je bil pred prenovu v strašljivo razdejanem stanju. Stele je v pismu napisal, da mora grajski kompleks postati mestni center, živ in sodoben, in da natečajna zasnova zagotavlja prav to. In sedaj je ljubljanski grad pravilno revitaliziran. Prenovo smo pred kratkim predstavili tudi v Londonu, kjer so bili navdušeni nad širokopoteznostjo, originalnostjo ideje in izvedbe, pa tudi nad dejstvom, da se je to pred šestdesetimi leti lahko zgodilo v socializmu! Kar je pri gradu predvsem pomembno, je to, da deluje kot celota, čeprav se je prenova dogajala petdeset let, z mnogimi, tudi dolgimi prekinitvami. In da so prostori večnamenski, zadržano oblikovani, kar omogoča razvoj in spreminjanje življenja gradu v prihodnosti. In vsak zgodovinski kamen je na pravem mestu.

Vedno ste bili zelo odločni, kajne?

Odločna sem bila, in v projektivi se je treba hitro odločati. Ne maram cinčanja in zapravljanja časa. Tudi pri drugih stvareh.

To je značajska lastnost, ki pomaga pri marsičem. Tudi v zasebnem življenju.

Najbrž. Ko na primer prideš zvečer domov in pogledaš v hladilnik ter iz tega, kar najdeš tam, hitro narediš kar dobro večerjo. Malo improviziraš in je vedno drugače, zanimivo.

Tu smo pa že pri ustvarjalnosti.

Zdajle, v zaključni fazi izvedbe upravne stavbe Javnega zavoda Ljubljanski grad (Na Stolbi), dobim vsak dan kup mejlov, naj ta ali oni detajl še narišem, kaj spremenim, pridem na gradbišče ... Reagirati je treba takoj, sicer gredo stvari narobe zelo hitro.

Rišete na računalnik ali še na roke?

Jaz rišem še na roke. Na računalnik pa pišem in prek njega komuniciram. Smo pa bili v računalništvu pionirji že v sedemdesetih letih. Kot peti v Evropi smo kupili veliko francosko risalno mizo Benson, ki je risala še z rapidografi, s pomočjo programov, ki jih je Edo naredil z matematiki. Še imamo te risbe. Jaz sem podnevi in ponoči luknjala kartice (binarne računalniške kartice, op. a.) po izračunih programa, da je Benson potem risal, kot je bilo treba. Takrat me je računalnik tako utrudil, da se kasneje nisem hotela naučiti risanja z Autocadom ipd. Priznam, da mi je danes žal. Edo pa se je s softverom ukvarjal še naprej, ima šest ameriških patentov s tega področja. Skupaj s sinom, ki je tudi nadarjen za razvoj računalništva, se dogovarja z ameriško multinacionalko, da bi ideje skupaj razdelali do široko uporabne stopnje. Novi softver bo vključeval vse nivoje gradbeništva, vse informacije bodo zbrane in pripravljene za izvedbo vseh elementov stavbe, ki bi jih nato robotsko izdelali in avtomatsko sestavili na gradbišču. To je v gradbeništvu prav gotovo prihodnost, avtomatizacija in robotizacija, brez računalnika danes v tem sektorju ni razvoja.

Kakšno pa je vaše mnenje o gradbenih materialih v prihodnosti?

Ta segment je pomemben. Beton je že okoljsko problematičen. Prihodnost je na področju kovin in nanomaterialov, ki so lahki in trdni. Hiter razvoj je zaznati tudi na področju izolacij. Trenutno je problem v tem, da nizkoenergijska gradnja in proizvodnja ustreznih materialov zahtevata enako porabo energije (in ustvarjata tudi veliko odpadkov), kot je potem prihranka pri energiji za ogrevanje objekta. Na koncu to ni trajnostno, za zdaj je to v glavnem trgovina. To je na področju gradbeništva še velik izziv. Gradbeništvo je zaostala panoga, ki ima še velike potrebe po modernizaciji.

Bi se vam zdelo smiselno slediti zgledu Francije, ki je uvedla arhitekturno nagrado za ženske?

Pa saj pri nas tudi ženske že dobivamo različne nagrade, morda je v tujini to bolj smiselno, ker so ženske v projektiranju in nasploh v zahtevnejših poklicih v manjšini.

Kdaj ste že vedeli, da boste šli študirat arhitekturo, in zakaj ste se odločili zanjo?

Zelo rada sem risala in še čisto majhna hodila v gozd, kjer sem po cele poldneve delala hišice in vasi iz gozdnega materiala ... In ko so moji strici prišli k nam na obisk, so rekli, kako lepo rišem. Ko sem slišala, da se odpira nova oblikovalska smer na arhitekturi pod vodstvom prof. Ravnikarja, in šla na njegovo predstavitevno predavanje, sem se takoj navdušila.

Kam ste hodili v srednjo šolo?

V srednjo gradbeno tehnično šolo, ki je bila takrat kakovostna in kjer sem bila najboljša. Zato me je tudi prof. Ravnikar hitro našel – ker sem znala tudi tehnično risati in misliti.

Kdo pa vas je usmeril na tehnično srednjo šolo?

Starši so imeli štiri otroke in so želeli, da se čim prej izšolam za poklic. Jaz sem bila najboljša. Zato me je tudi prof. Ravnikar hitro našel – ker sem znala tudi tehnično risati in misliti.